

Disputationes hoc volumine
contentae.

1	De Nobilitate	Pag:	
2	De Levatorum auctoritate et privilegiis		21
3	De jure Colonario, si perpetuae colonia.		93
4	De nuptiis.		135
5	De jure dotalitiarum		165
6	De Fideicommissis familiae		201
7	De jure succedendi in rebus eo- peditoris, & ut ensilibus finibus quarta non quatuor		225
8	De jure Anticreptos <small>(in crimin.)</small>		257
9	De anticreptoris: s. reconventione.		291
10	De speciali in rem actione, sive rei vindicatione.		301
11	Disp. juridica de fide		315
12	De actione finium regundorum		358
13	Disp. Jurid. de moneta. 4 ^{te}		366
14	De Commerciorum navatium jure singulari		370

	De retractu	P	409.	30
6	Theses ad l. Gally Aquilig 29 ff. de lib & postum		423	31
17	De mutuo		440	3
18	De litis contestatione		454	3
19	De justitia et jure, ejusq; divisionib; 458		458	
20	De summa divisione personarum in liberos et servos		468	5
21	De patria potestate acq; vivenda et dissolvenda		478	
22	De tutela constituenda et fini enda		490	
23	De Curatorib; eorumq; cum Tuto rib; jure communi		502	
24	De dominio naturali		526	
25	De testamentis ordinandis quoad Institutiones & substitutiones		530	
26	De successione ab Intestato		552	
27	De Contractib; in genere et in specie realib;		578.	
28	De Stipulationib; et fidejussorib;		604	
9	De publicis judiciis		624	

30 De definitione et divisionibus feodorum P. 638

31 De constitutione feudi per conventionem & successionem. 642

32 de acquisitione feudi per investituram 648

33 De reliquo jure Investiturae, et praesertim mentione feudi 656

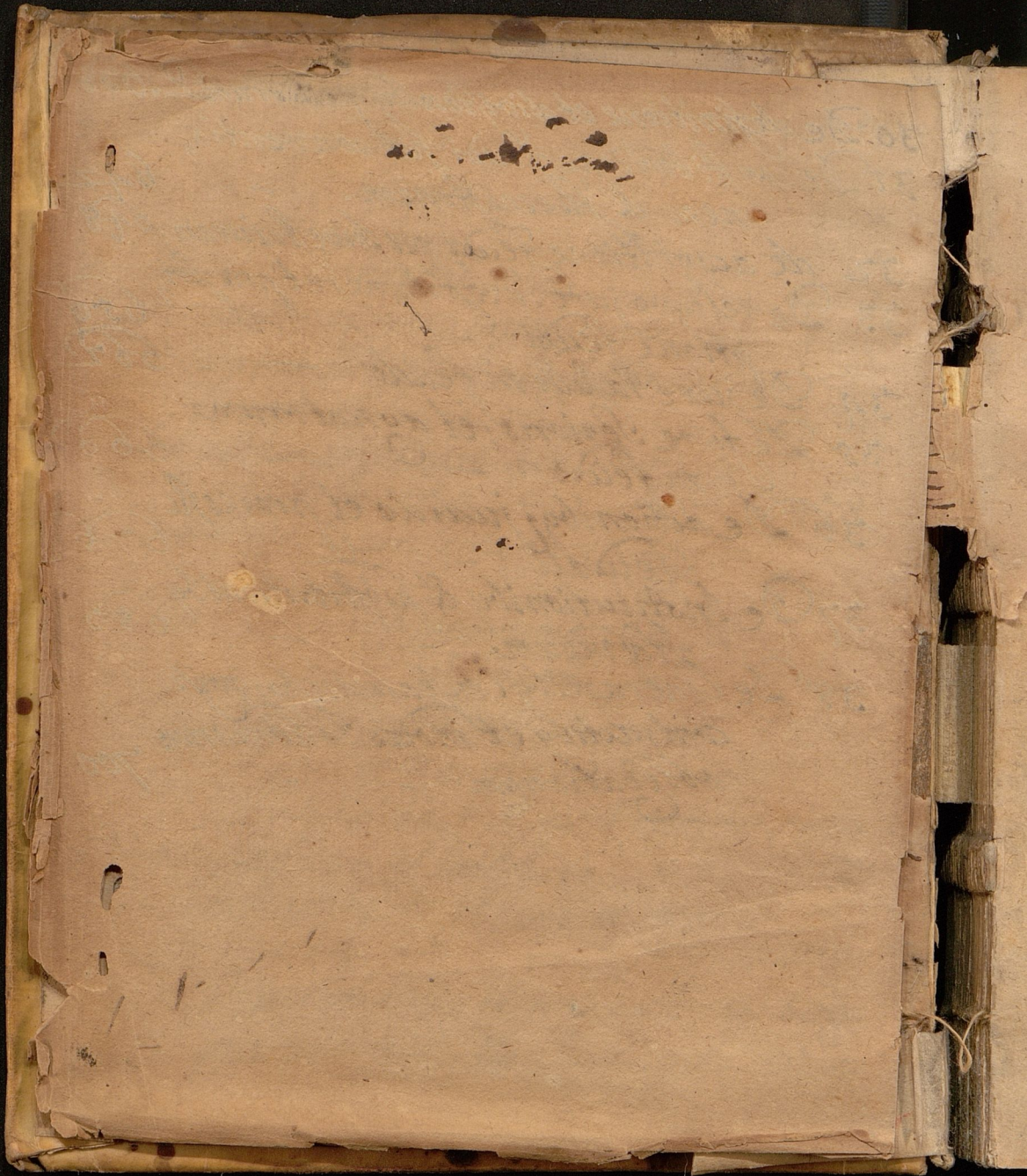
34 De jure Vasalli in feudo 662

35 De jure Senioris, et agnatorum in feudo 668

36 De actionibus, iudicio et processu Feudali 676

37 De Institutionibus & substitutionibus Haereditum. 680

38 De Contractibus Consensualibus, quasi contractibus, et modis tollendarum obligationum 700

13. 366
DISPUTATIO JURIDICA.

De
MONETA,

Ejusq; Accidentibus variis.

Quam

Aspirante divino numine

Consensu Amplissimæ Facultatis Juridicæ

SUB PRÆSIDIO
HERMANNI HELM, HOL-
SATO-DITHMARSI. J. U. L.

Publicè defendere conabitur

JOHANNES GUESSEX!

Svevofordo - Franc.

In Auditorio JCrerum.

die 16 Martij.

VVITTEBERGÆ,

EX OFFICINA JOHANNIS HAKEN, M DC LIV.

DISPUTATIO JURIDICA

MONETA

HERMANNI HELM, HOF-

JOHANNES GROSSER

JOHANNES GROSSER

REVOLUTO - FRANC.

IN AUSTRIA

1774

LEIPZIG

LEIPZIG

367

I. N. D. N. J. C.

DE moneta acturi feliciter notamus primò & in ipso li-
mine vocabula: *moneta*, *nummi*, *pecunia*, eorumq;
ἐτυμον, quod demonstrare non tam difficile, quàm ju-
cundum pariter atque utile, si priscorum emetiri velis
temporum contractus atq; commercia. *Moneta* à monendo est,
quòd monere debeat & rei quantitatem & qualitatem, quæ ve-
ge i. e. consensu gentium communi definita est, argumento vo-
cis *Nummi*, quam ita eleganter *Aristoteles lib. 5. Ethic. cap. 5.*
ἀπὸ τῆ νόμῳ, νόμισμα, derivat: Quamvis nec contemnenda
etymologia sit, quâ alii ἀπὸ τῶν νομῶν, à pascuis deducunt,
quòd veterum opes in armentis & consequenter in agris & pa-
scuis fuerint positæ. Quò facit vox *pecunie* de nominata à pe-
cude, quòd antiquitus *pecudes* cæteraq; res. omnes, quæ in pa-
trimonio nostræ sunt, & *pecunia* pro synonymis ferè fuerint
habitæ, ut hoc patet ex *l. 5. ff. de V. S.* ubi ita comparat *Paulus ex*
lib. 2. ad edict. ad quòd fuse *Goedd. b. t.* cui congrua est *l. 1. ff. de cõ-*
trahend. emt. in verbis: *olim non ita erat nummus, nec aliud*
merx, aliud precium vocabatur, &c. Et hoc ipsum confirmatur
signaturâ pecunie, quæ pecudis, bovis, aut ovis effigie notata
fuit, in recordationem perpetuam, quòd antiquissimi morta-
lium, agricolæ scilicet, uti erant, & pastores, bove aut ove,
tanquàm communi usurâ usi fuissent. Ut vel unico exemplo
Diomedis & Glauci arma permutantium palam est ex *Homero*
ostendente, *Diomedis* arma esse ἐκ τῆ μῆτι, *Glauci* verò ὡ-
νιδεῖσσι: quamvis hæc verba ad monetam Atheniensium pri-
mam autore *Thesæo* bovis figura insignitam, contra mentem
Pauli in *l. 1. ff. de contrahend. emt.* referat, *Tholosanus l. 36. c. 2. n. 22.*

A 2 ubi

ubi miratur quasi neminem præter se hæc observasse, et si de e-
mendatione loci illius cogitaverint *Alciatus, Budæus, Baptista*
Pius & alii.

II. Cæterum ut clarum est, quâ occasione nummi proge-
niti fuerint, multò tamen difficilius indagare, cui inventio
primùm debeatur, cum nequicquam moveat, quod de *Numa*
perhibetur, ipsum primò jusse eudi monetam, ut ex *Sveo-*
nio Suidas testatur, præsertim cum ex sacris literis *Gen. 20.* certum
sit, jam tum tempore *Abrahami* summos quoque signatos exti-
tisse, quem tamen integris 1378. annis *Numa* antiquiorem fu-
isse ex temporum & historiarum collatione constat. Uti de *Nu-*
mo Abrahami ab illustri viro *Bogislao* ab *Hassenslein* è terra *Pa-*
lestina in *Germaniam* allato in *Sarepta* suap. 148. testatur *Jo-*
hannes & Mathesius Rochlicensis vir rerum metallicarum ad stupo-
rem peritissimus; unde, ut taceam circa hæc Autorum disso-
nantiam, rectius nos facturos spero, si nihil potius, quam cer-
tum in incerto ponere allaboraverimus, videantur tamen va-
ria Inventorum de prioritæ certantium exempla apud *Herod-*
in primo. Strab. 8. Joseph. antiq. Judaic. 4. c. lib. 1.

III. Est autem moneta instrumentum utile commutatio-
num & commerciorum, hæud difficulter portatile, introductum
olim communi consensu gentium aut partis maxime. Instru-
mentum esse, mediumq; quo possis commodius emere, ven-
dere, per mare, perq; terras commercia promovere,
dubium nullum est. At, ut aureum, argenteumve sit, ut non
puto necessarium, ita disquisitionem hic promerebitur, proin-
de quando (1) *Aristoteles 5. Ethic. ad Nicom. c. 5.* dicit, nummum
ex instituto hominum provenisse, nec naturam constare. Ut ita
in arbitrio hominis positum videatur mutare eundem & inuti-
liter facere. Sequitur (2) præeunte eodem in *1. polit. c. 6.* neque
argentum, neq; aliud quodvis metallum à sua natura ejus pre-
cii esse ac nobilitatis, ut hoc ipso per se sitis famosq; propulsa-
ri, vel cœli tempestates, aerisve injuria sedari possit, ut unicus
panis ita longè preciosior sit; ocu perpulere, *Augustinus* inquit,
2. C. D. c. 6. domi sue panem habere quævis mavelle, quàm murus, numos,
quàm

368
quàm pulcres, & (3) nos concludimus; Si vis & valor numero-
rum unice hominum opinioni & statuto communi accepta fe-
renda sunt, etiam ex aliâ quavis materia monetam constare
possent. Si tollatur inveterata illa hominum opinio, quâ aurum
argentumq; adamant, & vite eorum as, plumbum, ferrum, co-
rium lignum amplecti coeperint; sicut in *Tartaria* monetam
ex papyro in formâ quadrata, cui Regis signum impressum erat,
facta esse, testatur *Heidolus in Histor. orient.* vel de cortice mori,
ut tradit *Paulus Venetus l. 2. c. 21.* Numam Pompilium Romano-
rum Regem ferreos quoq; non solum cudisse nummos, verum
& scirteos, ligneos & ostraceos in congiarium dedisse legimus,
ut ita & veteribus coriaceam & scirteam monetam incognitam
non fuisse certum sit, teste *Alex. ab Alexand. diar. genial. l. 4. c. 15.*
& *Wolffango Lazio*, qui in suo Commentario de *Rep. Rom. c. 3.*
expressè annotatum reliquit, in Germania tempore milita talè
scirteam s. e. ex corio bubulo factam monetam fuisse, quamvis
etiam nunc vivunt, qui citra belli necessitatem eam viderunt,
anno 1620. quò in Ducatu *Brunsvicensi* propter defectum minu-
tioris argenti, istiusmodi coriacea pecunia valuit.

IV. Verum enim vero, dum monetam instrumentum ex
numero utilium, quòd usum in vita facilem & expeditum ha-
beat esse statuimus cum *Aristot. 1. politic. c. 6.* Licuit hoc quidem,
Brunsvicensibus aliisque multò vetustioribus gentibus, ut viliori
ex materia monetam euderent, attamen eorum valorem ad ex-
teros extendere non poterant, aut quicquam istiusmodi nu-
mis ab exteris petere. Cum unum sit, ut *Philosophus 5. Ethic. c.*
8. subjicit, quod cetera omnia oporteat metiri, scil. usus sive uti-
litas, cui dein subvenit hominum opinio, quæ ex indigentia ori-
tur. *Arist. 5. Ethic. 5.* eam quo per omnia concordat. *Paulus in d.*
l. 1. ff. de contrahend. emt. ubi ita: sed quia non semper, nec facile
concurerat, ut, cum tu haberes, quod ego desiderarem, invicem
haberem, quod tu accipere velles, electa materia est, cujus publica
ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationum æqualitate
quantitatis subveniret, eaq; materia formâ publicâ percussa, usum,
hominumq; non tam ex substantia præbet, quàm ex quantitate.

nec ultra merx utrumq; , sed alterum precium vocatur.

V. Ut autem ita constituta moneta ubique valeat, necessum est, ut succedaneus, & ut ita loquar, *vicarius ille indigentia* nummus scil. ab omnibus aut plerisq; constitutus sit *Arist. d. c. 5. ad Nicom.* Ut ut enim verum est, horum æstimationem principaliter olim non pependisse ex naturali earum perfectione, nobilitate essentia, aut ex quacunque denique quantitate physica, usus tamen & utilitas illa, quam super *indigentia* commune *statutum* hominis & *opinio* introduxerat, hinc omnino erat advertenda. Tantum enim una Natio non potuit, ut sua moneta valeret ubique, quamvis ei nihil deesset, quoad bonitatem intrinsecam, uti moneta *Arbeniensium* bovis figurâ vel ad memoriam *Marathonii Tauri*, vel Regis *Minois*, vel veterum commerciorum signata, non valuit fortè Romæ, aut minoris: Alibi, ut in Persia, sine dubio nihili.

VI. Et hæc, quæ de prisco nummo non signato, ejusq; usu dicta, cadunt item in formam nunc signatam, valorem atque æstimationem. Utrumque enim conjunctim identitatis ratione ex instituto hominum progreditur, ut materia τ& Nummi non possit esse sine forma adæquata atque propria, quæ nunc consistit partim in inscriptione vel signatione, partim figura, quæ etiam nunc vel rotunda, quadrata aut ambigua, ut ita fere cudentur in Hispania *fruct von Achten / Real* uti vocantur, vid. de figura nummorum *Leonard. de Portis. lib. 1. de sestetio.*

VII. In hunc autem finem inventa demum & addita hæc forma est, ut homines molestiâ ponderandi (qui mos maximam partem obtinet adhuc in *Livonia*, *Svecia*, ubi pecunia cuprea ejus magnitudinis est, ut facilius possit & citius ponderari, quàm adnumerari) levarentur. hoc enim primitus monetæ valor constabat. ut loquitur *Aristot. 1. polit. c. 9. primo simpliciter (argentum) magnitudine & pondere definitum est: postremo vero nota impressa, ut à ponderandi molestia liberaret. nota enim posita est quantitas signum.*

369

II X. Fuit hæc forma apud veteres varia plerumq; ab eorum insigniis deducta, qui monetam cudi fecerunt, ita Philip-
pus Rex *Macedonia* monetam sua effigie signavit, unde *nummi philippii* dicti sunt. Idem fecit Darius, unde *Darici*. Quos fe-
cutus quoque est Constantinus, dum manibus panis instar
cælum præcantis in moneta videri voluit. *Herod. l. 4. Eusebius
in vita Constant. c. 15.* Sic *Mytilenæi Sapho* insculperunt, *Homerum*
monetæ suæ. *Chij, Dardani* Gallorum pugnam. *Regini* leporem,
Cephalæi equum, *Argivi* murem, teste *Julio Polluce l. 9. c. 6.* Apud
Hebræos nummos agni imagine notatos fuisse arguit *vox*, quæ
habetur. *v. 19. Gen. 33.* *Sicilæ* verò Hebræorum communiter im-
pressa erat una in parte imago urnæ, quæ contineret *mannam*.
Israelitarum cum inscriptione: *Sicilis Israel*, in altera verò flo-
rentis Aaronis virgæ effigies cum hac inscriptione: *Jerusalem
sancta.* Apud *Romanos* verò in pristina usura memoriã & ex-
plum *Thesæi Arbeniensium Regis, Servii* primùm aream mone-
tam (sub *Numa* enim tantùm rudis æris usus erat) figurã bovis
signavisse testatur ex *Plinio Boid lib. 1. c. 10.* Quæ tamen forma diu
non perstitit, cum abinde *Triumviri* monetales nummos pu-
blicos arbitrio ac beneplacitò suo signarint, quamdiu fuit po-
pularè Imperium, adjectis hiscè literis: *II. I. V. I. R. I. A. A. A. F. F.*
quas quidã *Gallus* ita interpretatus est. *ære, argento, auro flavo se-
runtò.* quæ corrigiit *Bodinüs* hóc modo: *Triumviri auro, argento,
ære flando, feriundo. d. lib. 1. c. 10. de Rep.*

IX. Sed cum post, formã Reipublicæ immutatã, Imperi-
um ad unum rediisset, jus quoque illud *cu denda monete* arbi-
trarium, mox proprium summæ potestatis Imperatoris factum
est. ut patet ex edicto *Constantini* in *l. 2. C. de fals. monet.* derivatum.
quæ felicitinè in Imperatores nostros sacratissimos (aliosq; Re-
ges ac Principes) Qui etiam formam illam arbitriam, certam
atq; legitimã, quã *intrinsecã* quã *extrinsecã* quã semper & u-
nicè præferunt. Qualem in Imperio habemus ex *Recess. Au-
gust. de anno 1559. in ordinat. monet. Ferd. IS. Wir aber vor
geselte sorten* Idq; nec injuriã, cum Imperatoris Majesta-

eis sit praecavere, ne quid Respublica turbetur, aut detrimen-
tum capiat, quod ex alia re vix promptius, quam ex moneta sub-
oriri solet, ut loquitur in consimili Imperator *in edict. ii. ut pon-
deratores & monetarii in praef. versideo & c. ita vero 3. §. aliis porro
vers. rem per vers. coeptam.* & maximas turbas in Oriente ex dif-
ferentia veteris numismatis ad normam *l. i. C. de vet. numism.*
potest. percussi, & recentiorum principum, ortas esse, his verbis
testatur *Nov. Leonis 57.* *Quantum inde in communibus negotiis no-
vitasis, quantum item detrimenti, quod cum ad omnes, tum praeci-
pue ad pauperiores, potiusq. auxilio & defensione indigentes per-
tineat, extiterit &c.* Eaque cura cum primis hoc tempore,
principibus incumbit, ubi pecunia nudum instrumentum am-
plius non est negotiationis sed *merces*, imò negotiatio ipsa,
contra l. i. ff. de contrab. emt. ut patet in mutuo, quod excitavit
nummulariorum & camporum exercitium; Quamvis & hæc
ipsam negotiationem in mutuo veteribus quoque incognitam
non fuisse exinde probat *Heigius*, quod olim, qui pecunia à for-
nerationibus accepta usi sint, dicti fuerint conductitios habere
nummos, quasi nummi utendi fruendi dati fuissent certa mer-
cede. *videatur ipse Heigius p. 2. q. i. n. 42. & 48. & Tholosanus in Syn-
tag. 7. un. lib. 36. c. 2. n. 27.* ubi multa eleganter ad hæc commenta-
tus est.

X. Refert *Vopiscus*, Imperatoris Taciti legem fuisse, quæ om-
nis omnino metallorum confusio fuerit prohibita, indictæ
capitali poenâ. Quæ si in lucem & forum revocaretur, : & ad
consilium *Bodini* nec in minutis quidem nummis miscerentur;
Insuper in singulis Imperiis una tantum officina monetaria cõ-
stitueretur ad imitationem Romanorum, qui unam tantum,
habuerunt in templo *Junonis*, & *Regum Anglorum*
institutum, qui nullibi alibi, quam in turri
Londinensi monetâ signari passi sunt; Præterea *Marii Grati-
diani* Tribuni plebis rogatione *schola probatoria* institueretur,
in qua nummi sedulo examinarentur, poteramus spera re mo-
netam non depravatum iri, nec inde turbas prægnascituras. At-
tamen cum & ipse *Bodinus* fateatur ad normam præscriptam,
quam

370
quam *aloy*, vel ligaturam vocant, rectissime quoq; metalla mi-
sceri in *Anglia*, *Hispania* & alibi, quòd aurifices (quos ob id vo-
cat improbos, imò pestem latissime grassantem) sepius con-
querantur, aurea vasa sine jactura conflare non posse ex auro,
cui ad summam bonitatem tantum duo *ceratia* desint; Porro
apud nos pluralitas illa officinarum illorumq; qui flando aere
feriundoq; præsunt evitari non possit, spes hæc in tantum qui-
dem deponenda, magisq; allaborandum, ut terminus huic li-
gaturæ positus observetur, modusq; ligandi à nobis cognosca-
tur accuratius, ut si casus postea ingruat, in promptu malum
avertendi sint remedia.

XI. Ad Regalia & summa jura potestatis dum *jus monete*
evadenda referimus, indubium fit, nec aliunde, quàm à consti-
tuyente eandem posse immutari. At cum tota die contrarium
appareat, etiam non ita diu priori Anno Dantischi se stiterit,
Mutationem respectu personarum duplicem facimus. Alteram
autoritatis publicæ, alteram privati & furtivi moli-
minis, quam *depravationem* propriè nuncupamus.

XII. Accidit istiusmodi depravatio, quando præter con-
cessionem privatus aliquis hoc jus evadendi sibi arrogat, impro-
bos nummos producit, aut probos imminuit, corrumpit, cir-
cumcidit. l. 1. § 2. C. de fals. monet. Cui crimini poena est consti-
tuta varia pro ubique locorum recepta consuetudine. *Apud Æ-*
gyptios manus amputabantur ambæ. *Sveci* adulterinam moneta-
tam liquefactam mittebant in falsarios vivos. *In Gallis* coquū-
tur injecti oleo ebullienti. In Imperio nostro præter crimen
falsi & peculatus l. *Cornelia* 9. ff. ad L. *Corn. de fals.* etiam Majesta-
tis tenentur: *Qui jussa majestatis avaritie cecitate contempserint*
& æternales vultus, dum fraudibus student, violare duxerint, ca-
pitali supplicio puniuntur, uti rescripserunt Impp. Gratianus, Va-
lentinianus & Theodosius in l. ult. C. de ver. numism. potest. Imò
de jure novissimo igne comburuntur d. l. 1. § 2. C. de fals. monet.
quib; adde *Constitut. Crimin. Caroli V. art. 3.*

XIII. Actione verò hujuscemodi adversus adulterum in-
stitutâ, in *probam* deducebantur tria, pondus, forma & mate-

B

ria.

ria. per l. i. C. de veter. numism. pot. Consit. Crim. Carol. V. art. 30 a-
ded ut nihil omnino refragationis oriatur circa hæc præsuppo-
sita. Sed horum de materia difficilior erit probatio, præpri-
mis, si videas veteres; ab hisce enim longe aliter & ingeniosè
quidem ab *Archimede* instituebatur in probatione coronæ au-
ræ Hieronis Regis *Siracusanorum*, quam fallacem tamen &
minus expeditam existimat *Bodinus d. c. 10.* Quod nunc argen-
tarii & nummularii *Heractio lapide* multò subtilius faciliusque
utantur, utut nemo & hic satis certò cognoscere possit, quan-
tum æris aut argenti auro mixtum sit, quod circularis portio
exterior, quâ bonitatis periculum fit ex auro argentovæ puro
esse queat, interiora verò corrupta, ut ita sapissimè deprehen-
ditur.

XIV. Monetarum mutatio auctoritate publica quæ sit &
proprie mutatio sicut altera depravatio, dicitur. Illa quin speci-
aliter sit Principibus reservata dubium non est per d. l. 2. C. de
fals. monet. c. un. que sint Regal. Attamen statum nostrum Roma-
no-Germanicum si videas, hæc ipsa potestas *Recessibus Imperii*
de anno 1559. ordinat. monet. Ferd. I. vers. Und nach dem die
fremden & singulorum capitulationibus ita limitata atque
circumscripta est, ut justam monetam Imperatores nostri non
tantum sine gravi & urgente causa ac Electorum consensu mu-
tare non possint, sed etiam teneantur de Electorum approbati-
one & auctoritate eidem certam ac legitimam formam atque
valorem præscribere. Quamvis & in hisce Electorum aucto-
ritas diminuta videtur *pace Osnab. art. 8. verb. Und solle die*
ses und dergleichen hinfüro weiter nicht gesche-
hen oder nachmals zugelassen werden/ es sey den
von samptlichen Ständen auff einen freyen
Reichstag bewilliget. ubi præcedentia omnia, quæ non
solum in consilium Electorum deducebantur, sed quoque inibi
decidebantur olim, sunt ad Comiticia universalia tracta, quæ ut
generalia comprehendunt utique & hunc casum specialem.

XV.

371

XV. Quamvis & Regulariter nulli Principum magis licitum esse mutare monetam quam aliquem occidere, dicat Bodinus d. loc. nisi falsè moneta fabricator quam Princeps audire mavelit, & ad interessè populo teneri, sine cujus consensu mutata moneta est, quòd Princeps valorem utiq; pecunia mutare quidem posse videatur, non tamen obligationes contrahentium, ut ita audacter quidam asserunt, quos refert Brunus de monet. augm. C. dimin. in 1. pres. n. 4. Et ejusmodi perniciosas monetarum mutationes omnino vetitas esse præoptat, svadet, imò de facili quoque vitari posse gravissimè pariter atque piè demonstrat. Magnif. Du. Carpzov. c. 8. ad Leg. Reg. sect. 7. his verbis: Quia moneta ejusmodi atq; valoris mutatione multò majori incommodo subditi premuntur, quam si certè aliquà collectam exolvere coguntur, tunc est fatius in ejusmodi necessitatibus casu collectas & tributa à subditis exigere, quàm occultè remediò minus salutari ipsos exugere. Quæ sententia vel ex hac ratione subsistit quòd ex officina nummaria Principes nihil prorsus lucri capiant, aut certè nihil capere debeant, sed potius sumptibus propriis atq; expensis hoc præcellens Regale exercere, seu existimat Budell. d. lib. de art. cud. r. c. 6.

XVI. Tandem respectu subjecti ipsius nimirum nummi quadrifariam consideranda venit mutatio. Nam vel (1) prorsus usibus & oculis humanis exempta moneta est; vel (2) in oculis quidem adhuc est, at reprobata prorsus. Vel (3) non est abrogata penitus, at mutata intrinsecè, Aut (4) extrinsecè. Quibus positis in haud levem disputationis aliam solutiones debitorum conjici, dubium nullum est, & attestantur tot huic negotio lata saluberrima statuta atque leges quot casus (præter quos natura novos quotidie edere, proh dolor! deproperat) mens humana prævidere atque comminisci potuerit. De quibus ut nos ordine, præmittimus primò Regulam illam generalem: IN CAMPO MONETARIO TEMPUS CONTRACTUS RESPICIENDUM EST. ut moneta eadè ex natura mutui restituatur ejusdemq; generis & bonitatis, ponderis & mensuræ, prout mensurari, ponderari siveit, aut numerari. pr. Inst. quib. mod. re. contrah. oblig. l. 1. §. 2. ff. de O. & A. l. 3. ubi DD. ff. de reb. ita scil. ut in terminis meri & natura-

lis mutui aurei pro aureis, argentei pro argenteis, & quidem
certa formæ in eadem forma. *arg. l. 99. ff. de solut.* restituantur.
invito namque creditori aliud pro alio solvi nequit. *per l. 2. §. 1.
ff. de reb. credit. si certum petat.*

XVII. Sed contra hanc regulam primùm producimus ipsis-
sima verba *Magnif. Dn. Carpozovii ex ca. Asyl. Deb.* restituendum
creditum secundùm eam monetæ æstimationem & valorem,
qualis fuerat tempore contractus, aded ut thaleri Imperiales a-
liaque monetarum species non pluris nec minoris æstimentur,
quàm juxta valorem tempore contractus usitatum, idq; sive be-
nitas monetæ *intrinseca*, quâ ipsam materiam: pondus ac for-
mam volumus notatam *l. 1. ff. de contrab. emt. l. 1. C. de vet. numism.
pot. sive extrinseca*, quæ in solo consistit valore, mutationem
aliquam fuerit passa, aded si fortè pecunia in moneta summi
valoris fuerit elocata, ut hoc contigit tempore illo æruscoso
annis abhinc 30. quo alibi thalerus Imperialis 10. alibi 15, imò
20. florenis æstimabatur: non nisi ad æstimationem quæ fuerat
contractus tempore, restituatur creditum, non quidem secun-
dùm positam regulam in eadem forma & moneta &c. Contra-
riâ namq; & communi consuetudine propter multifariam illâ
formarum mutationem receptum est, ut una nummorum spe-
cies vice alterius fungatur, & creditor cogatur etiam in alia
(nisi aliter conventum sit) solutionem accipere, *per l. Quæ ex-
trinsecus 65. ff. de V. O. lunic. C. de argent. pret. quod i. bes. infert. mo-
dò, ne damnum patiat argumentò à contrario sensu ducto ex
d. l. 99. ff. de solut. cui nihil obstat d. l. 2. ff. de reb. cred. cùm in pecu-
nia non corpus, ut in vino, sed æstimatio consideretur per l. 30.
ff. de auro & argento leg. & hæc sententia quoq; comprobatur
Edicto monet. Ferd. II. Anno 1620. spiræ factò vers.*

**Wie solcher
einhelliger rechts schlusß.** cui ad stipulatur *Nov. Aug. 28. p. 2.*

XVIII. Cæterum, huic tum vitandæ tam varia pacta de certa nū-
morum specie solvenda solutionibus adjiciantur, palam fit, re
totam facti magis speciem referre, quàm ut in juris finitionibus
consistat: misso igitur Dd. Labyrintho, qui dum variam mo-
netæ

actæ

372
netæ intemperiem suis commentitiis decisionibus & consiliis propinant, nihil pensi habere demonstrant, quàm ut ex jure factum videatur, cum tamen ex facto jus nascatur, ut Cothm. contigisse asserit Knichen *de jur. Sax. non prov. verb. Duc. c. 5. n. 319.* nec Dædali opem ad hæc implorare conabimur, idq; nunc multò magis quòd autoritatum pluralitas fermè ipsam veritatem superasse test. Zang. *de except. p. 3. c. 1. n. 169.* nedum incertam solutionem fecisse videatur.

XIX. Ut ne igitur iisdem implicemur erroribus, distinctè quadruplicem illam mutationem videbimus, solutionemque ex inde retundantem illam adeò controversam deducemus secundò & quidem *Primò*. Quando pecunia credita penitus in usu esse desit, *at tamen certò constat* de ejus valore atque æstimatione, tunc sine omni dubio solutio fieri potest in alia moneta, sed ejusdem bonitatis extrinsecæ, quæ fuit tempore contractus. *d. l. cum quid 3 ff. de reb. cred.* hic enim plus spectatur cursus & valor, quàm materia. *d. l. 1. ff. de contr. ib. emt. l. si is cui 94. §. sin autem sub fin. ff. de Solut. l. 2. §. seq. C. de vet. numism. potest.* idq; pro dignitate formæ tanquam præstantioris & ita succedit alia moneta nova in locum antiquæ *Geil. 2. O. 73 n. 7.* ubi hanc commutationem Dd. sententiam esse affirmat non obitante Regula. quæ in vito creditori aliud pro alio non solvendum, enervatà profusus & non attendendâ eo in casu, ubi species credita omnino periit. *perl. non dubium 14. §. ult. ff. de legat. 3.* aut difficulter paratur. *Quando vero certo non constat* de valore monetæ antiquæ, tunc si ex alicujus numismatis veteris, quod extat, pondere, selci potest bonitas intrinseca, secundùm eam, faciendâ est solutio in moneta, ut jam dictum alia *per text. in c. olim causa 20. X. de censib. abb. & procur.* Quod si nec numisma aliquod vetus supersit, unde intrinseca bonitas notari possit, primò ex annuis præstationibus colligere jubent Dd. comm. tanquam Accessorio, quid principali conveniat. Quibus & ipsi deficientibus, cum nec præsumtionibus & conjecturis res explicari queat solutionem svadent debitori minus onerosam. *Berlich. conclus. 35. n. 12. §. seqq.*

XX.

XX. Secundo si moneta quidem non ita ex usu omnino ab-
jicit, sed adhuc reperiri potest, at formâ publicâ reprobata, cur-
su ejus, valore atq; usu prorsus interdicto distinctè progreditur
solutio. scil. si in instrumento obligationis *expressè* conventū
est ut thaleri non reprobati sed currentes in S. Rom. Imperio,
**unverhothene und im heiligen Römischen Reich
genge und gebe Thlr.** restitui debeant, secundum tenorē
& obligationis efficaciam strictè non aliis nisi *bonis currentibus*
in Imperio thaleris solvi oportet debitum. Imò nihil quoque ob-
stat, quò minus alterius Principis thaleris solutio fieri possit:
modò tamen generaliter loquatur obligatio **von Reichs-
thalern**; et non in specie de Joachimicis &c. recipit namque
hoc casu unus thalerus alterius functionem, *per ea que tradit
Col. process. execut. p. 1. c. 10. n. 9.* Cæterum si species certa in obli-
gatione expressa (**Merckische groschen**) eaq; vel ut adul-
tera, & minus bona (ut hic factum) reprobata est, debitū nō in
hac reprobata moneta, sed in alia zdū estimationē atq; valorē
illius reprobata, qualis fuit tempore contractus restitui oportere
itidem concedunt communiter, quòd ejusmodi reprobata
planè sit illegitima, & pariat aliquid refragationis *contra, d. li.
C. de vet. n. pot.* Quo casu reprobata recipere nemo tenetur.
*per text. elegantiss. in l. eleganter 24. §. qui reprobos nummos. 1. ff. de
pign. act. & hoc etiam procedit de jure Saxon. Landr. lib. 3. art.
40. ibi gloss. & probatur quoq; Recept. Imp. Noviss. de anno 1630. Au-
gust. §. Dieweilm nach vielg. haben händeln.* attamen si reprobata est non propter prædictam causam sed aliam,
etiam Principis avaritiam; neq; in perpetuum, sed ad certum
tempus abrogata. Solutionem fieri posse in reprobata nisi de-
bitor fuerit in mora, aut culpa DD. disputant. Quibus nos
oppidò contrariamur, adeò ut creditor nunquam recipere te-
neatur solutionem in moneta reprobata *per d. l. eleganter. 24. §.
qui reprobos. ff. de pign. act. d. c. olim causam. 20. c. cum canonicis 26.
X. de censib. Magnif. Du. Carpozoy, d. constit. 28. p. 2. def. 3.*

XXI.

373

XXI. Derenitur, tertio ad species mutationes proprie sic dictas, (duobus namq; prioribus casibus non tam mutata moneta est, quam profus abrogata & è medio sublata) quartum prior dicitur mutatio *bonitatis intrinsecæ*; consistentis in materia, forma & pondere *per l. i. ff. contrah. emt. l. i. C. de veter. numism. pot.* Quam tunc accidere dicimus, quando pecunia magis are contaminata est, quam ante fuerat. **Wann Schrot und Korn an der Münz gemindert.** *Berl. p. 2. concl. 35. n. 3. Magnif. Dn. Carpz. p. 2. Const. 28. def. 4. n. 12.* non obstante, quòd alii intrinsecam hanc bonitatem valore metiantur, quòd hic moneta formam & proprium Esse conciliet, quò sublata, nummus esse desinat. *arg. l. 9 §. sed si quis 3. in fin. ff. ad exhibend. d. l. 24 §. qui reprobos ff. d. pign. act.* Contrarius namque & nunc communis loquendi usus à tribus jam seculis bonitatem hanc intrinsecam posuit in metalli substantia **im gehalt oder gewicht Schrot und Korn** ut probat *Knich. in verb. Ducum c. 5. n. 35. de Saxon. jur. non provoc.*

XXII. Vulgare illud, in omnibus contractibus attendi debere, quod tam tacite quam expresse actum est. Id quoq; hic locum præ ceteris omnibus sibi vendicat, nisi tamen pactum istiusmodi profus usurarium sit, omni jure quàm severissimè prohibitum. *vid. l. 20. usuras. l. placuit 29. ff. de usuris.* **Policey Ordnung zu Franckfurt anno 1577. tit. von wucherlichen contracten. Torgauisch Ausschreiben von wucherlichen contracten.** Absque quo si expresse conventum inter partes est, ut istiusmodi moneta in argento vel auro, tanti & tanti ponderis reddi debeat, Parum curatur de mutationibus utcumque factis, quia conventioni standum & in conventa forma restituendum creditum, per ea, quæ tradit. *Berlich. p. 2. concl. 35. n. 33. conc. seq. n. 48* idq; multò
ma-

magis obtinebit in *mutuo*, quicquid differat Molinæus. *d. tract. q. 100. n. 817.* quia hoc natura & substantia mutui semper requirit, ut idem in eadem bonitate restituatur, etiam si hoc *expressè* actum non sit per text. in l. *cum quid. 3. sub fin. ibidemque Dd. comm. ff. de reb. credit.* deinde fieri nõ possit ut taciti major sit effectus quàm expressi, pactuq; heic mutuo adjectu habeatur superfluum. Quamvis & hæc ipsa regula fallat, cum promissa species amplius reperiri nequeat, aut non nisi magno & immenso sumtu comparari, tunc enim *semper* & in alia quoque moneta usu recepta ad valorem tamen intrinsecum antiquæ monetæ, qui fuit tempore contractus, quin fieri possit solutio, dubium nullum est, per ea quæ habet. *Magnif. Dn. Carpz. Constit. 28. def. 3. n. 6 Mindan. lib. 2. process. cap. 63. n. 71. Coler. c. 10. p. 1. additio- num n. 25.*

XXIII. Cum itaque inter partes conventum expressè non sit, nec aliunde de mente contrahentium appareat & moneta in materia pondere & forma i. e. bonitate *intrinseca* mutata tantum capiat detrimentum, ut vel tota à Principe reprobetur aut etiam *extrinseca* bonitas, valor nimirum deminuat, vel, quod eodem recidit, bonitas *intrinseca* deterioretur, si ve, quod ratio tamen accidit, etiam augeatur, ad contractus tempus accelerandum est iis, quibus incumbit monetarum illa tempestas, ad damnum pariter & commodum sustinendum obstrictis, solvereque secundum valorem antiquæ monetæ, qualis contractus tempore fuerat, aded ut minus si valeat moneta, supplere detrimentum, si pluris incrementum detrahere, fas sit ne quis cum alterius jactura locupletetur sed tantundem reddatur, quantum acceptum est, ipsa Æquitate & justitiâ patrocinante *per sep. add. LL.* Quod ipsum & in *Cameræ* quoque observari multis præjudiciis probat *Vt Otfgang Heller in respons. juris ad quest. Ob ein Schuldner seinen Creditor mit geringer Mütze bezahlen könne.* Et ipse Elector Saxon. confirmat *Nov. 28. p. 2. ad quam Magnif. D. Carpz. d. const.*

28. p. 2. def. 4. §. *Afyl. debit. c. 2. n. 11.* Idem quoque Dd. quos longò
contra Molinæum agmine adducit *Berlich. d. concl. 35. n. 36. §. seq.*

XXIV. In mutuo æstimationem tantum & valorem cre-
ditum censeri *arg. l. 3. ff. de reb. cred.* indeq; videri satis ex æquo
restitui nummos ejusdem valoris licet in materia deteriori,
parum obest, (quamvis enim æstimatio principaliter attenda-
tur in mutuo, per id tamen bonitas intrinseca seu ratio mate-
riae penitus exclusa non est, ut quæ causa & fundamentum valoris
existit, qui pro diversitate Materiae diversus quoque est. Siquidem
in Rep. rectè constituta inter materiam & valorem justam o-
porteret esse proportionem. Unde etiam pro substantia num-
morum vulgò jactitare solent non modò valorem, sed & inprimis
materiae probitatem & pondus debitum, ut patet ex *d. l. 1. C. de ver. numm. par.* Aded ut materia pecunie tanti æstimanda
sit, quanti alias valeret publico caractere non percussa. uti e-
leganter satis deducit *Magnif. Dn. Carpz. p. 2. const. 28. def. 4. n. 7. Afyl. Deb. c. 2. n. 7. §. 8.* Cui adde *Budell. in tract. de mon. l. 2. c. 1. n. 11.*
ubi non veretur expressè pronunciare omnes Dd. attestari, imò
totum quasi mundum loqui qualitatem & quantitatem mate-
riae i. e. preciositatem ac pondus formam extrinsecam & indicaturam
multis partibus præstantiorem esse.

XXV. Succedit deniq; mutatio ultima *bonitatis* nimirum
extrinseca, quæ consistit in valore impositio, cursu, æstimatio-
ne, & usu monete in *werdigung und* valuation, *da der*
werth gâng und gebe. Und also bonitas intrinseca
verändert wird / dadurch die Münz gesteigert /
fället oder gar abkome. Circa quam mutationem à cõ-
muni Dd. sententia, quæ æstimationem dirigendam censet ad
tempus solutionis (per ea quæ habet *Geilz. Observ. 73. n. 9.* secũ-
dum quam & in *Camera* judicari attestatur *Kohli lib. Exerc. 19. n. 2.*)
divortium facimus, *Azone* admonete in suis *brocard.* & mã-
dato *Serenif. Elect. Sax. in Nov. 28. p. 2.* ubi ad *Azone* quoque mē-
tem reduxit ad tempus contractus æstimationem tanquam æ-
quitati & fundamentis juris magis consentaneam. Immo tæ

C

nam

namq; & Panacæ Regulæ eam solutionem etiam hinc flagitant, quâ nihil creditori abesse, nec plus, quàm abest, ei dari debeat *per l. in perpetuum 61. ff. de solut.* quod fit, si in eadem bonitate restituatur, qua mutuo datam est *per d. l. 3. ff. de reb. credit. & ita reddatur tantundem, quantum acceptum est. per l. 99. ff. de solut.*

XXVI. Sed missa opinione hæc contraria, quam Piculea-ter refutatam vide ap. *Berl. p. 2. Conclus. 36. à n. 1. ad 8. inclus.* minimè tamen Eidem & Zangero *p. 3. d. c. 1. n. 180.* assensum præbe-
bimus in eo, ut secundum *Nov. 28. d. p. 2.* debitor si moneta valor accrevit, incrementum deducere potis sit. Cum Sereniss. Elector *simpliciter* tempus contractus respiciat, ad eò ut si contractus tempore thalerus 24. *gr.* valuerit, tempore solutionis auctus sit ad 30. *gr.* Creditor non pleris quàm pro 24. *gr.* recipere teneatur: Contra si tempore contractus thalerus æstimatus fuerit 28. *gr.* qui solutionis ad 24. *gr.* decreverit, debitor singulis thaleris 4. *gr.* superaddere cogatur; ita ut nec pleris nec minori æstimetur thalerus, quàm valuerat tempore contractus per ea, quæ deducit *Magnif. Dn. Carpz. atq; præjudiciiis firmat d. Const. 28. def. 5. n. 10. & d. Asyl. debit. c. 2. m. 16.* ubi egregium quoque responsum affert Pet. Wesenbecii; cuius conclusio hæc est,
**Wann man anders hierinnen respondiren wolt / oder die Sache anders erörthern, so geschehe un-
recht und** *contra l. 99. ff. de solut.* unde & huic sententiæ ad stipulandum esse monet *Magnif. Dn. Carpz. d. def. 5.* nisi communè errare errorem mavelimus, insignemq; creditori injuriam facere. Namque cum excessus valoris in moneta grossa corrupta, (ut olim in thalero) secundum etiam eos, qui tempus solutionis respiciunt *proprie & verè augmentum* non sit, sed tantum commensuratio deterioratæ bonitatis intrinsecæ in minori moneta; deinde olim monetâ illâ grossâ (thalerò scil.) tantundè mutuatarig lucrari potuerit, quantum creditor nunc possit, thalero aucto extrinsecè, quoad pecuniam minu-
tio-

378
morem, cum pretia rerum ubique irrefragabiliter quoque ac-
crevissent, certe creditor non levi jactura afficeretur, si augmē-
tum illud detraheretur fictitium. Damnum enim est diminu-
tio patrimonii per l. 3 ff. de dam. infect. quod certe contingit,
cum minus quis accipit, quam dederat, adversus quæ nō stabit,
quod alias objicitur pecuniam tantum usum dominiumq; sui
præbere ex d. l. i. ff. de contrah. emt. Si ei opponas l. 1. C. de vet. nu-
mism. pot. secundum quam illi demum qui justis ponderis & spe-
ciei probæ sunt, usum præbent sui, valorque ille tunc saltem cō-
sideratur si materiæ probæ & ponderi unitus fuerit. ut eleganter
hæc demonstrant *Wittebergenses in consilio monet. ali. vers. 3. in fin.*
l. 32. in fin. v. 40.

XXVII. Dicitur quidem jam supra est, quod contra Regulam
positam etiam invito creditori in alia moneta rectè possit fieri
solutio, secundum æstimationem in utraq; mutatione, proprie
scilicet sic dicta, æquabilem, ita, ut pro auro argentum & æs re-
stituatur, militante sic totius mundi consuetudine, teste *Cur-
tio*. Quod procedit firmiter nisi vel impediatur, id quod creditor
ut dictū, damnum patiat per d. l. 99. ut hoc etiam contingit,
si cui magna summa foret solvenda, pecuniā minutiore, quæ
non tantum ad gestationem, sed multis aliis de causis esset gra-
vis & onerosa, Hanc enim non tenetur admittere secundum
ordinat. monet. Imp. Ferd. I. Anno 1559. August. promulgatam in §.

**Die ichtgemelten / was unter den Zünff Krau-
hern soll niemand verbunden seyn / solcher Mün-
ze über 2 5. fl. in bezahlung oder für wehrschafft
zunehmen.** ut quod pacto conventio prohibeatur debitor a-
lia moneta solvere ut itidem hæc de re cautū est in *d. ord. monet.*
cod. §. vers. aber was hievor auf Gold getheidiget.
Quod nimirum ut in aliis rerum traditionibus, ita & hic pactis
conventis irrefraganter standum sit l. 48. ff. de pact. de quibus pa-
ctis ordine sic flagitante seorsim & particularius nunc paucis
juvat dispicere.

XXVIII. Quando itaque in genere aut etiam in specie dan-
tur mille thaleri 1000. unverschlagene unverbottene
vollwichtige harte thl. ieden zu 24. gr. den gül-
den zu 21. gr. Meißnischer Landeswehrung/ oder
jede thl. zu 18. baze den gülden zu 60. Kreuzer Frän-
ckischer wehrung/ wie die zur zeit d' zahlung gäng
und gebeseinwerde/ oder 10. thl. Sölmisches Pa-
gyments (id est wehrung/ uti explicat Budell. d. tr. c. 25. n.
6.) gutes Silbers schwer am gewicht: Vel quod i-
dem erit, si dicatur simpliciter in obligatione solum in debi-
tum moneta currente sine additamento tamen *ex tempore solu-
tionis*, tum enim *utrobique*, & quacunque mutatione interveniē-
te facienda est solutio *moneta currente* secundum aestimatio-
nem tempore contractus initam: Quin imò etiam *alia*, quam
currenti, si nihil pactum est; adeò ut valore aestimate pecunie
diminute, nec si velit quis, possit *in specie* corpora restituere,
sed cogatur detrimentum supplere debitor. ut anno 1624. in
Dicasterio Wittib. responsum esse attestatur Schulz. d. c. 4. Quod
nimirum & curfus monetæ hic attendendus sit regulariter per
d. l. 1. ff. de contrab. em. l. 34. §. 2. ff. de legat. 1. & aestimatio illa ipsa
rem conventam qualificet l. ult. C. de dot. promiss. nec non tempus
contractus ita flagitet per regulam in l. 8. C. de rescind. vend. quã
imperat servandam summa æquitas d. l. 99. ff. de solut. vid. Knichen
d. l. n. 349. ubi dicit, implicari contradictione qui dicunt thale-
ros aestimari sive taxari quidem, at non modò taxativò aut ta-
xativè. Contra quæ notandum tamen est conventioni stare &
corpora solvi oportere, etiam aestimato accepta, si quis ita ex-
presse recepit, se quidem 100. thaleros 24. gr. valentes accepis-
se; at tamen velle integris duris & uncialibus solvere tum tem-
poris currentibus, idque ex rescripto DD. Max. & Dioclet. in l. 21.
C. de jure dot. Adeò scilicet clausula illa posterior promissionis
prævalet atque derogat aestimationi antè factæ, solutionique
mo-

376
modum formamq; præferibit *l. 50. ff. de legat. i. vid. Magnif. Dñ. Carpz. const. 29. def. 9.*

XXIX. Limitatur etiam hæc assertio si certa species thalerorum scil. Joachimitorum, Imperialium, Hollandicorum, Albertinorum &c. æstimata data ut restituatur *monet. à curren. te tempore solutionis. v. g. Si quis 100. aureos in aureo singulos æstimatos 36. gr. mutuo dederit, tunc quia æstimatio restringitur ad tempus solutionis parum curatur tempus contractus, solvunturq; quacumq; etiam mutatione interveniente, non aurei in specie, sed secundum valuationem tempore solutionis communem pro singulis aureis 36. gr. Geil. 2. off. 73. n. 9. Goed. confil. 77. n. 1. & alii, quos refert & sequitur Berlich. p. 2. conclus. 35. n. 46. conclus. seq. n. 47. quod etiam per edictum monet. in Electoratu Saxonie obtinet, etiam si in genere concepta sit obligatio nullâ in moneta mentione factâ. Conventioni enim tum præcisè standum est, quâ commodum pariter & incommodum ad creditorem spectare voluit debitor, qui non præsumitur renunciâsse exceptioni vilioris pecuniæ, nisi pro proba ac legali moneta mutuo acceptâ illâ expêdere potuisset, ut hæc eleganter pòderatur in edict. monet. Brandeb. anno 1623. S. Ferner ist auch dar von Vernehmung. quod tamen non obtinet in creditore, qui probam & legalem monetam mutuo dederat. ille enim de communi sèntentia Dd. non tenetur viliorẽ recipere pecuniam, sed necesse est, ut sit legitima, quæ debeat reddi quod improba nomen pecuniæ ne quidem meretur, ut est in *l. 24. §. 1. ff. de pignori. act.* Nec porro præsumatur creditor renunciâsse exceptioni grossioris monetae, cum prouidere non potuerit subsecutam depravationem. unde iniquum foret contra ipsius mêtẽ æriscosam illi pecuniam reddere, cum insigni ejus detrimento, quod sciens volensque debitor priori casu in se receperat. Cui igitur, cum grossiori moneta solvere fortè cogatur, nulla ut volenti sit injuria, quod sibi imputare habeat, quod consenserit in casum, quem maxime præscire potuisset.*

l. 1. in fin. ff. de act. emt. l. 125. ff. de R. J. Quæ sententia probatur in
edict. monet. Ferd. II. ad iudices in hæreditariis suis provinciis an-
no 1625. §. **Zum sechsten** ubi expressè ita disponit circa cre-
ditorem, cum restrictione tamen hac, nisi ipse creditor debitum
denunciasset tempore æriscosio & ita solutioni intervenienti
anfam dedisset; aut etiam sine protestatione debitum villiori
moneta solutum recepisset, debitori quietatione facta tunc e-
nim cum consensisse in præsens videatur firma valiq; est solu-
tio. ibid. §. **Zum fünfften**. §. **Zum Siebenden**. Quibus
adde *Magnif. Dn. Carpz. d. const. 28. p. 2. def. 10.* quam tamen dolosa
persuasionem debitoris factam nõ profuturam existimat *Schultz.*
d. l. c. 4. p. 164. in tantum, ut creditor hoc casu ex clausula gene-
rali vereq; salutari, *si qua mihi iusta causa videbitur. l. 1. ex quib.*
caus. maj. in integrum restituatur communi Dd. calculo, quod
dolus prodesse nõ debeat. & sic pronunciatum *Viteb. testa-*
tur.

XXX. Immota quidem Regula est, quòd in alternativis u-
num fieri sufficiat, ut si debitor obligatus vel in thaleris solve-
re, vel in aureis; alterutrã monetã solvens liberetur, attamen
ad eum casum non extendenda, ubi æstimatio non taxationis
sed tantum demonstrationis causa adjecta est, quod vel ex teno-
re instrumenti dignoscitur, scil. quando in instrumentis thale-
ri æstimatio præsentis temporis deprehenditur, tunc enim ver-
ba non referuntur ad aliquam taxationem, sed stant in vim æ-
licujus demonstrationis de præsentis in hunc finem, ut sciatur,
de quibus thaleris actum sit, cum non una omnium sit, nec u-
biq; æstimatio eadem. Est autem istiusmodi æstimationis for-
mula apud *Zang. de except. p. 1. c. 3. n. 186.* talis: **hat geliebet**
100. Thlr. deren ieder 24. Silbergroschen guldig.
Cui haut ab simile multum est, quando scribitur thaleros æsti-
mãtos quidem datos esse, at cum clausula *si creperint & decreve-*
rint, quæ clausula frustra adjecta non præsumitur, semper enim
verba adjecta debent aliquid operari. *l. 109. ff. de legat. 1. c. si papa.*
10. de

377
to. de privileg. in 6. deprehenditur quoque hujuscemodi demō-
stratio ex circumstantiis & præsumptionibus. ut est in *consit.* 29.
p. 2. vers. **Es geben denn die umstände oder zuges-**
etzte worte gar ein anders. Ex quibus omnibus si de-
monstratio patet, solvendum quoque in *specie* est, auris & un-
cialibus thaleris, si in obligationem deducti sunt. vid. *Magnif*
Dn. Carpz. d. const. 29. p. 2. def. 7. & 8.

XXXI. De iis, quæ in æstimatōe credita sunt alia atque alia
est dispositio, quando in *genere* quis thaleros & aureos solvere
promisit, valore nullō expressō, vel quod idem est in *specie*, scil.
Joachim. **harte Reichsthl. Zochimsthl.** Aureos Rhe-
nenses, Ungaricos, **Ungrisch und Rheinische Goldgül-**
den/ tunc conventioni præcisè standum est, nullā habitā diffe-
rentiā *speciei* atque *generis*, adeo ut aliā monetā aut pecuniā nu-
meratā solutionem acceptare creditor cogi nequeat, per eos,
quos refert *Berl. d. conclus. 36. à n. 2. ad 13.* Si modò datā monetā
adhuc existit, nec difficulter comparatur, aliās enim æstimatio
intercedit. Quavis & hic promiscuè etiā extra hūc casū in alia
moneta solutionē fieri posse statuat *Molin. d. tr. q. 92.* quod sequi-
tur *Berl. d. cōcl. 36. n. 13.* & ampliāt, ut sive in diē, sive sine cōditione
promissū sit, jure quoque expediri queat, in moneta alia ad æstima-
tionē, quæ contractūs tēpore fuerat, quod in nūmo qvantitas &
valor impositivus consideretur *l. 34. §. 1. ff. de solut. l. 35. ff. de argē-*
to legat. l. 1. ff. de contrab. emt. Deinde istiusmodi promissioni-
bus semper includatur formula *rebus sic stantibus*, quā actū id
præsumitur ut eādē, bonitate & extrinseca & intrinseca resti-
tuendum sit debitum & ita in consimili responderi *Knichen* mā-
ximè motus, quod, ubi aliā monetā ejusdem ponderis atque
lige debitum restituitur, vix quispiam vel maximè scrupuloso
& subtili iudicio, (ut *Ulpianus* in dissimili specie ait in *l. 10. §. fin.*
de reb. dub.) differentiam possit constituere, cum tantundem
reddatur, quantum acceptum sit. vid. *d. c. 5. n. 572.* ubi & regu-
lariter ita in *Sabaudia* obtineri satagit, ut, nisi expressim de au-
reis

reis in auro solvendis conventionem expressum sit, quâcunque,
ex causa quid debeat, lutionem in alia moneta recte fieri
nullo respectu habito *d.l. 99. ff. de solut.*

XXXII. Quod si tamen certus numerus thalerorum, non ut
species aut pecunia, sed ut corpora vel massa auri & argenti, da-
tus fuerit, **wenn ein Anzahl Thl. stück vor stück ge-
siehen.** non habetur ratio valoris aucti vel diminuti, sed cor-
pora illa & eorum certus numerus erit restituendus vel in da-
mnum vel in lucrum creditoris; Multum namque interest de
communibus nummis, an verò de corporibus cogitaverit cre-
ditor *d.l. 94. §. 1. ff. de solut. l. 10. ff. de acceptat. l. 19. §. 3. ff. de condit.
indebit.* facit etiam huc Monet. Edict. Sereniss. Elect. de anno
1623. §. **haben demnach** *sub fin. vers. wie an alten und
neuen* obligationibus. & hoc etiam tum obtinebit, cum cor-
pora certa *numerata* non sunt, modò obligatio cantet mutuo
datos thaleros, probos, integros, certi ponderis atque valoris,
quorum quilibet habuerit duas uncias, **Reichsthaler gut
an Schrot und Korn / unverschlagen / wiegen.
Loth Silbers** / qua verba idem operantur, ac si corpora
stück vor stück numerata essent, modò tamen verba hæc cõ-
similia ut & corpora æque in obligatione atq; in solutione ex-
presse cõjügantur, **Daß er nicht allein solche 100. Thl.
stück vor stück** vel sine numero certo, Reichsthaler
**an Schrot und Korn unverschlagen empfangen
sondern wolle gedachte Summa auch stück vor
stück / oder Reichsthaler gut an schrot und Korn
wieder zu zahlen zugesagt haben.** Vel quod eodem re-
cidit, *relativè* saltem promittat debitor, **Er wolle die Zah-
lung thun an gedachter Münze oder obgedach-
ter massen** hæc enim & similibus obligatur debitor ad re-
stitu-

378
stitutionem pecuniæ, ejusdem formæ, quam acceperat *Magnif. Du. Carpz. d. const. 29. p. 2. def. 5.*

XXXIII. Sed his limitationem maximè notabilem jungimus, quòd debitor præcisè cogi non possit ad eadem corpora restituenda, sed solvere queat etiam in alia secundum valuationem tamen & augmentum tempore solutionis usitatum. de qua vid. *Berl. d. conclus. 36. n. 45.* ubi refert ita ad consultationem **Klausen von Kanbawen** responsum esse ab inclyta Facultate Juridica *Witteb.* Quot tamen tum demum verum esse existimat *Schultzzius d. c. 4. n. 12.* Si corpora præscripta haberi nõ possunt amplius aut difficultè comparantur; absq; quo cogi non possit creditor ut solutionem in alia accipiat, etiam si debitor paratus sit augmentum addere. Quod etiam confirmant *Witteberg. in consilio monet. n. 30. 31.* Quæ ita ampliatur *Knichen in d. c. 5. n. 401.* quòd nec tum cogi possit debitor in conventa moneta solvere cum in infinitum ferè excreverit thalerus idq; cõprimis in solutione maximæ summæ, eo n. casu judicis auctoritatem implorandam pro abusione & excessu moderando, ne prematur debitor usuris usurarum.

XXXIV. Quod dictum antea de sorte est, id in suo genere ad usuras quoq; extenditur, ut & illæ non minùs solvi debeant secundum bonitatem & valorè, qui fuit tempore contractus, quã fors ipsa cui usura accedunt, nisi tamen sint detestabiles, de quibus & supra dictum est, & hic omnino videndus *Schultzzius d. tr. c. 4. p. 208.* quòd quæ in genere de usuris à nonnullis affirmantur, ille restringat tantum ad hæc execrabiles, *per jura ibi tradita*, quæ confirmantur in *instr. monet. Ferd. II. §. was aber zum Neunden* & ipsissimâ praxi, quã nullum ferè amplius mutuum est gratuitum, & usura sine omni controversia cum sorte veniunt jure eodem. Quin imo quæ de usuris dicta sunt, etiam tunc procedunt, cum mora debitoris intervenit. Mora n. nullatenus efficit ut cogatur debitor meliori moneta solvere, quàm fuit tempore conventionis; sufficit namq; si reddatur debitum eadem bonitate, quã acceptum est. per *d. 13. ff. de reb. cred. §. 99. ff. de solut.* Ut ut teneatur tamen, si morosus fuerit, periculum & interesse præstare per *l. 23. §. 91. ff. de V. O. l. 32. §. in hanc fidei. l. 17.*

D

§. 3.

S. 3. in fine ff. de usur. Verum non phantasticum & iniquum lucrum, quod
scilicet intermedio tempore, quod plurimum thaleris valebat, obtingere potu-
isset, nisi debitor in mora extitisset. *vid. Schulz. ubi tit. a in Curia Wueb. de-
cret. restatur*, Eodem modo contra *Berl.* plerosq; alios ex mente *Magnif.
Dn. Carpz.* explicamus *d. novell. 23. p. 2. vers. 190 ubi de Schaldner.*
vid. ejusd. def. 14. §. c. l. Aysl. debit. n. 24.

XXXV. Est tamen quandoque, ut secundum accessorium Principale
quoque dijudicetur, cum forte contingat, ut de pecunia aestimato data
usura soluta fuerint, duris & uncialibus thaleris per annos 30. comple-
tos Laico: *46. Clerico: D. in l. si certis: C. de pact.* Ubi interventu prescrip-
tionis longissimi temporis & a pristina conventionione discessum & inte-
gros thaleros creditos esse presumitur, quales scilicet solutiones annue
demonstrarunt *per d. c. olim causam 20. X. de censib. l. 13. l. 16. §. 1. ff. de usur. l. 7.
cum l. seq. C. de prescript. 30. vel 40. annor. Magnif. Dn. Carpz. d. const. 29. def.
6. n. 4. §. 6. eaq; tu obtinent, cu certo constat de qua sorte & moneta co-
venerint, quo de si non constat datur terminus brevior, & sufficere statuunt
quidam, si usure per 10. annos, in una eademq; moneta specie vel inte-
gris thalaris solute fuerint. Alii vero per unum atq; alteru annum sufficere
solutionem in integris thaleris factam *arg. l. 1. C. que sit long. consuet. Berl.
d. p. 2. conclus. 36. n. 38. Schulz. d. tr. c. 4. p. 224.**

XXXVI. Notandum porro est, quod hastenus in mutuis, quoad solu-
tionem, ejusq; aestimationem dicta, ad emtionem & venditionem, si ea
monetarum intemperies interpellaverit, jure summo extendatur. Em-
tor itaque dilatione solutionis obtenta, si forte moneta mutata fuerit,
solvere non potest aliter, quam secundum aestimationem, qui tempore
contractus fuerat, ne scilicet in odium venditoris retorqueatur, quod in
favorem emtoris fidem de precio habuerit, *l. 19. ff. de contrab. emt. sed ne-
cessum est, ut creditor recipiat citra damnu ullu atque lucrum precise id,
quod debebatur per d. l. 99. ff. de solut. l. 3. ff. de reb. cred. Magnif. Dn. Carpz.
const. 28. p. 2. def. 6.*

XXXVII. Legatum quoque, quod cuidam relictum erat, qua moneta
solvi deberet, questum est? quia legatum prius perfectum non videtur,
quam a tempore mortis *l. 32. ff. de donat. mortis caus.* nec prius ipsi cedat
dies *l. 28. ff. quando dies legator. nec robur consequatur. l. 1. ff. qui testam. fac.
voss. l. 19. C. de testam. sed his non attentis concludunt communiter non*
so-

379
solutionis tempus inspiciendum esse, sed conditi testamenti, inq; ea bo-
nitate solvi legatum debere per l. 41. §. 4. ff. de legat. 3. l. 7. l. ult. sub fin. ff. de
auro argenti legat. 85. l. 107. ff. de leg. 3. quibus etiã succeturiatur à præsumtã
voluntate testatoris. Ex patrimonio nãq; cõparatione prudẽs quivis modũ
legandi desumere solet futuræ mutationis prorsus ignarus, non potest
de alia moneta cogitãsse videri, quã quæ erat in usu & commercio cũ
legaret, licet demum à die mortis debeat l. un. §. novissimus C. de caduc.
coll. Hinc etiã eodẽ modo retrahitur ut donatio ad tempus conditi
testamenti. l. 20. ff. de mortis caus. donat. Quamvis nulli repugnabimus,
quin si expressè de mente testatoris constet, etiã tempus solutionis at-
tendi possit, ut est usus in l. 28. ff. quando dies legator. l. 14. §. sed si aliment. a.
ff. de aliment. Scibar. legat. Magnif. Dn. Carpz. d. constit. 28 p. 2. def. 8. in ver-
bis n. ubi nulla est ambiguitas non debet admitti voluntatis quæstio.
inquit Paulus in l. 25. in fin. ff. de Leg. 3. Quod idem ad donationes mortis
causa extendimus: Imò ad quosvis alios contractus ex quibus pensio ali-
qua vel pecunia danda, non saltem ex juriũ generalitatẽ, quæ nullibi
differentiã fecit ratione conventionum ac contractuum. Sed & ex ratio-
ne ipsa, quã dogma hoc subsistit, quòd scil. nemo contrahentium cum
alterius jactura debeat fieri locupletior. l. nam. hoc ff. de condict. indeb. itẽ
quòd reddendum sit tantundem, quantum acceptum, imo quòd præcisè
debeat l. d. l. 99. ff. de solut.

XXXIX. Et hisce ita tam ex juriũ textibus, quam Dd. placitis de-
ductis, quando tempore solutionis, quando item tempore contractus fa-
cienda sit æstimation, huic posteriori, scilicet de reducenda moneta ad
æstimationem contractus tempore initam nisi aliud quid interveniat,
parum refragatur, quòd æquale lucrum tempore ærufoso ex pecunia
vilioris bonitatis comparate potuerit, quale nunc creditor possit grassio-
ri, si redderetur & ita debitorem cum creditorum damna locupletari si
viliorem illam respectu habito ad tempus contractus reddat: Commu-
nissima enim hæc est oppositio à simplicioribus præcipue opponi solita
eam pro Evangelio venditantibus: Idq; tum maxime cum fortè mora
debitoris intercedat; primum namque nudi facti est, nec ulli probatum
hactenus; cum contrarium potius recenti sit in memoria, quòd præcia
retum

rerum omnium ita accreverint, ut unica vehes foeni tum temporis. 10. constiterit aut 15. etiā pluribꝫ thaleris, quæ unico in specie fortè emi poterat, positò autem imò probatò lucellū aliquando ex istiusmodi pecunia apparuisse, rarissimum tamen hoc accidens neutiquam inducet assertum aliquod generale & jus, quod ubique valeat; Fortuita enim meraq; contingentia haud facient regulam stabilem, nedum transfigurabunt creditorum solutionem contra *d.l. creditorem*. Alterum verò illud de *mora* quod objicitur, refutatam vide. supra §. 34. ubi insimul quid hæc operetur, liquidum est.

XXXIX. Cætera, non renuimus, nec quidem licet repugnare, quò minus iis in locis ubi statutum municipale introductum est, contraria sententia possit consistere. quæ ad tempus solutionis respicitur, de vinculo namque ejusmodi nulli ambigere fas est, quippe ab iis impositum qui & juri publico & communi rectissime derogare possunt. Cujus generis est *Edictum* illud *Monetale*, quod anno 1623. in Electoratu Saxonie promulgatum est, super contractibus & literarum obligationibus per quòd tamen, cum ad certum tempus tantum porrigit, jus commune plenissime antiquatum non est, ut hoc ipsissima Electoris verba insinuunt: **Wie wir denn auß obangeführten Ursachen unser Landes Constitution 28. p. 2. so fern suspendirt ins künfftige aber keines weges abrogiret, sondern allerdings in ihrem vollen gültigen valor erhalten haben wollen.** Verum qui de tota hac materia in specie quoque de edictis istiusmodi plura cupit, adeat sepius allegatos Dd. Nos, quod Electorale illud attinet, finem facimus verbis piissimis gravissimi Jcti Dn. Carpz. qui ad hoc in d. *Affl. debit. c. 5.* ita: *Spem ea (scilicet verba supra posita) nobis faciunt certissimam, jura pristinum in usum & observantiam publico edicto mox revocatum iri, quod, ut oppido fiat anxie optamus ac nobiscum omnes, qui justitiam amant & iniqua creditorum lucella omnemq; avaritiam detestantur.*

u. a.

00 A 64 621

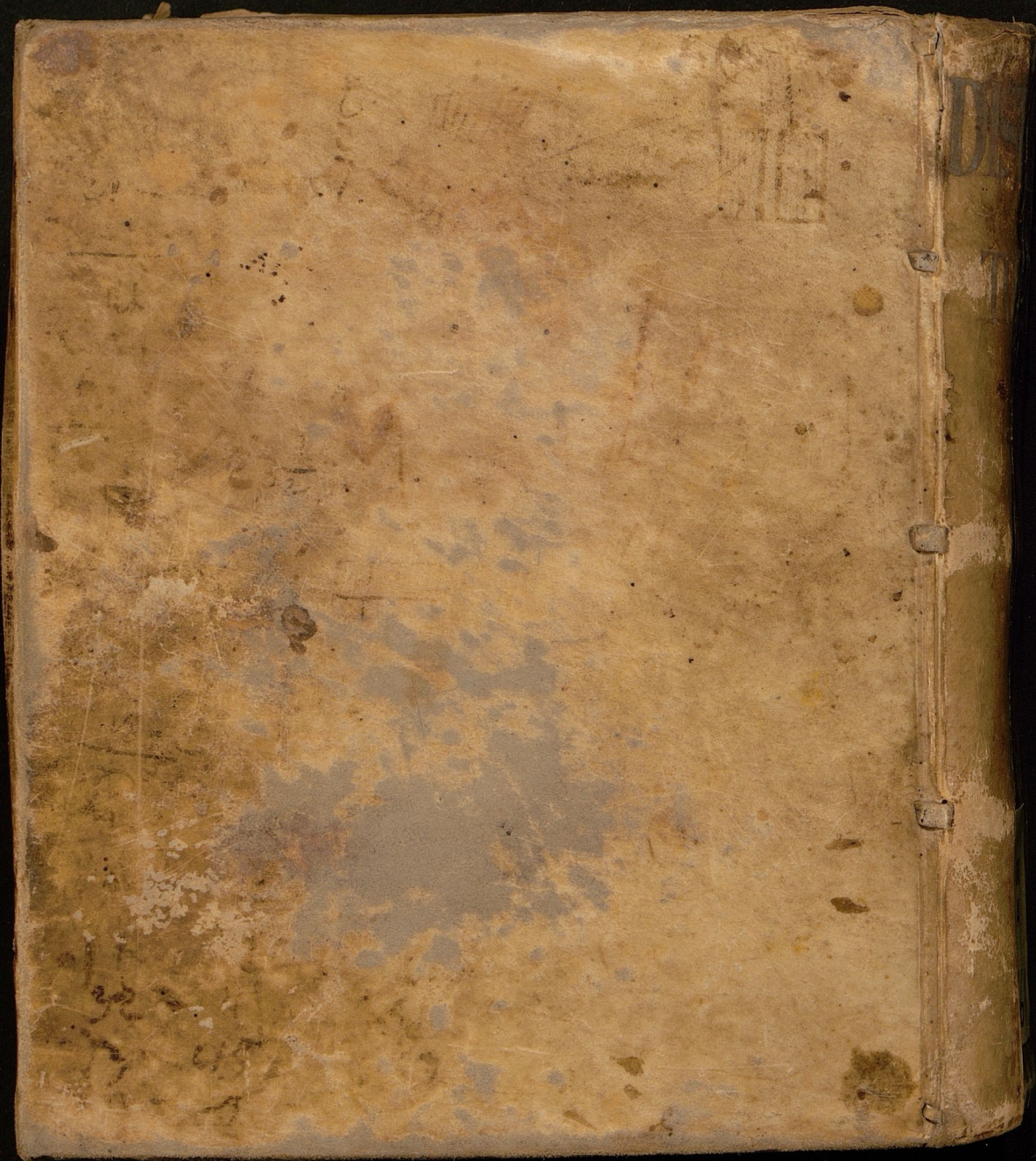
ULB Halle 3
002 937 379

W 17

Reho ✓

blas
ves
ent
fine

H

B.I.G.

Farbkarte #13

DISPUTATIO JURIDICA.
^{13.}
De
MONETA,

366

Ejusq; Accidentibus variis.

Quam

Aspirante divino numine

Consensu Amplissimæ Facultatis Juridicæ

SUB PRÆSIDIO
HERMANNI HELM, HOL-
SATO-DITHMARSII. J. U. L.

Publicè defendere conabitur

JOHANNES GIESSEN

Svevofordo - Franc.

In Auditorio JCorum.

die 16 Martij.

VVITTEBERGÆ,

EX OFFICINA JOHANNIS HAKEN, M DC LIV.

